

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาคุณธรรมและคุณภาพของเยาวชนและประชาชน มีหน่วยงานดำเนินงานทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ในส่วนภูมิภาค มีสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการเพียงส่วนราชการเดียว ที่จัดให้มีส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาค คือ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดและสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ มีศึกษาธิการจังหวัดและศึกษาธิการอำเภอ เป็นหัวหน้าหน่วยงานตามลำดับ

ตำแหน่งศึกษาธิการอำเภอ เป็นตำแหน่งหัวหน้าหน่วยงาน (สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ) ปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาคระดับอำเภอ ในฐานะนักบริหารการศึกษา สาย ค. (วัชรินทร์ เกตะวันดี 2521 : 61)

ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ 687/2519 ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2519 ได้กำหนดหน้าที่ของศึกษาธิการอำเภอไว้ ดังนี้

1. เป็นผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยเสือนายอำเภอในการปฏิบัติราชการ อันเป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการภายในเขตอำเภอ
2. มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชา หรือมติคณะรัฐมนตรี ซึ่งกำหนด เป็นหน้าที่ของศึกษาธิการอำเภอ
3. ประสานงานกับส่วนราชการบริหารส่วนท้องถิ่น หรือสถานศึกษาภายในอำเภอ เพื่อให้การจัดการศึกษาภายในอำเภอดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ

ซ้ำเสียง วุฒิจันทร์ (2519 : 1) ได้สรุปงานในหน้าที่รับผิดชอบของศึกษาธิการ ดังนี้

1. งานธุรการ
2. งานการเงิน
3. งานบริหารบุคคล
4. งานด้านวิชาการ
5. งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

ส่วนวัชรินทร์ เกตะวันดี (2521 : 61-62) ได้กล่าวถึงลักษณะงานที่ศึกษาธิการ
 อำเภอบริการทั้งด้านบริหารและด้านวิชาการ ได้แก่ การวางแผน การประสานงาน การ
 ประเมินผล การรายงานการปฏิบัติการเกี่ยวกับการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม
 งานครูสภา การจัดการศึกษานอกโรงเรียน การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา
 มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา การศึกษาเอกชน การพลศึกษา ลูกเสือยุวกาชาด บริหารงานและ
 ส่งเสริมโดยปฏิบัติงานในเรื่องดังกล่าวทั้งในด้านบริหารงานทั่วไป งานธุรการ งานบริหาร
 งานบุคคล การเงินและการบัญชี การพัสดุและการปฏิบัติงานเกี่ยวกับงานวิชาการ โดยส่งเสริม
 คุณภาพและควบคุมมาตรฐานการศึกษาด้วยการวางแผนการศึกษา ตรวจสอบและนิเทศ ประชุม
 สัมมนา อบรม จัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษา จัดทำสถิติการศึกษา วัดและประเมินผล
 การศึกษา ตลอดจนประสานงานในการดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษากับมหาวิทยาลัยหรือ
 หน่วยงานอื่น

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการประถมศึกษาในปีพุทธศักราช 2523 และมีการ
 ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระเบียบ กฎหมาย และขยายงานของส่วนราชการในกระทรวงศึกษาธิการ
 เพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทอำนาจหน้าที่ของศึกษาธิการอำเภอ และได้มีการ
 พิจารณาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงงานในอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของศึกษาธิการอำเภอ
 เรื่อยมา ในปัจจุบันได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารงานใหม่ เป็นลักษณะศูนย์
 บริการและประสานงาน ศูนย์สถิติข้อมูลและวางแผน ศูนย์ติดตามและประเมินผล ดังนั้นบทบาท
 และหน้าที่ของศึกษาธิการอำเภอมุ่งเน้นไปในลักษณะของนักบริหารและนักวิชาการ มีบทบาทใน
 ฐานะผู้วางแผน เป็นผู้ให้ความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติงานร่วมกัน ให้ข่าวสาร ข้อมูล
 การบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม และประสานงานเพื่อให้
 การจัดการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ บทบาท

เหล่านี้คือ บทบาทของผู้นำหน่วยงานทางการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ในระดับอำเภอ
นั้นเอง

บทบาทของศึกษานิเทศก์อำเภอในปัจจุบัน ต้องทำงานในลักษณะของการ เป็นผู้นำ
ประสานสัมพันธ์ ทั้งต่อหน่วยงานอื่นและบุคลากรในหน่วยงาน เดียวกัน รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ
ทั้งในและนอกกระทรวงศึกษานิเทศก์ เมื่อบทบาทของศึกษานิเทศก์อำเภอต้อง เป็นบทบาทของ
ผู้นำหน่วยงานทางการศึกษา การศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ในระดับอำเภอ การปฏิบัติงาน
ของศึกษานิเทศก์อำเภอจึงขึ้นอยู่กับพฤติกรรมด้านภาวะผู้นำของศึกษานิเทศก์อำเภอ เป็นสำคัญ
ดั่งที่ อรุณ รัชธรรม (2522 : 187-188) ได้กล่าวไว้ว่า " ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญใน
การบริหารงาน เพราะผู้นำเปรียบประดุจดวงประทีปขององค์การ " และนพพงษ์
บุญจิตราดุลย์ (2529 : 119) ได้กล่าวว่า

ภาวะผู้นำ เป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการทำงานร่วมกัน
ของบุคลากร ... ผู้นำจะเป็นผู้ชี้แนะ บังคับบัญชา สื่อสาร ประสานงานให้คน
เข้าใจ ความสำเร็จของงานขึ้นอยู่กับความสามารถและรูปแบบของความ เป็นผู้นำ
การตัดสินใจของผู้นำมีอิทธิพลต่อการทำงานของบุคลากร การรู้จักจูงใจ กระตุ้น
การทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา

จากความสำคัญของพฤติกรรมด้านภาวะผู้นำดังกล่าว การศึกษาแบบภาวะผู้นำของ
ผู้นำองค์กร หรือหน่วยงานจึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น ซึ่งขณะนี้ได้มีการศึกษาเรื่องนี้อยู่
โดยทั่วไปในหลายหน่วยงาน ดังที่บัณฑิต วงษ์แก้ว (2521 : 8) กล่าวไว้ว่า " ผู้นำนั้น
มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของหน่วยงานอยู่มาก การศึกษาถึงภาวะผู้นำจึง เป็นเรื่องที่ได้รับ ความ
สนใจอยู่ทั่วไป " เพราะผลจากการศึกษาย่อมนำไปสู่การปรับปรุงพฤติกรรมของผู้นำให้
เหมาะสมกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และบทบาทหน้าที่ต่อไป

ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว การศึกษาด้านพฤติกรรมหรือแบบภาวะผู้นำ
ของศึกษานิเทศก์อำเภอตามบทบาทหน้าที่จึง เป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง และเนื่องจากปัจจุบัน
ศึกษานิเทศก์อำเภอปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสภาพภูมิประเทศและสภาพสังคมที่แตกต่างกันอยู่บ้าง
การศึกษา เฉพาะพื้นที่ที่มีสภาพภูมิประเทศและสังคมใกล้เคียงกันจึงน่าจะได้ประโยชน์จากผลของ
การศึกษา เพื่อการปรับปรุงพฤติกรรมของศึกษานิเทศก์อำเภอในแต่ละพื้นที่ และเพื่อสำนักงาน

ศึกษาธิการ เขตหรือสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการจะได้วางแผนพัฒนาศึกษาธิการอำเภอได้ชัดเจนมากกว่าศึกษาสภาพรวมทั้งประเทศ และเนื่องจากเขตการศึกษา 10 เป็นเขตหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชาชนส่วนใหญ่ด้วยโอกาสทางการศึกษา อัตราเรียนต่อต่ำกว่าภาคอื่น ๆ พื้นที่ปลอดผู้ไม่รู้หนังสือยังมีน้อย และเป็นพื้นที่ที่หน่วยงานต่าง ๆ มุ่งพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้น การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนา ผู้นำทางการศึกษาเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการศึกษาของท้องถิ่น ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจในการศึกษาแบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการอำเภอในเขตนี้ อีกทั้งผู้วิจัยดำรงตำแหน่งศึกษาธิการอำเภออยู่ในเขตการศึกษา 10 ซึ่งจะต้องทำงานประสานสัมพันธ์กับศึกษาธิการอำเภอในเขตการศึกษาเดียวกันอยู่ตลอดเวลา หากได้รับทราบแบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการอำเภอในเขตการศึกษาเดียวกันย่อมจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการประสานงานเพื่อผลทางการศึกษาของเขตการศึกษา 10 ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของศึกษาธิการอำเภอเกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการอำเภอในเขตการศึกษา 10

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของศึกษาธิการอำเภอเกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการอำเภอ ในเขตการศึกษา 10

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาแบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการอำเภอ ในเขตการศึกษา 10 ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดอุบลราชธานี นครพนม กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร และมุกดาหาร เท่านั้น
2. แบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการอำเภอที่จะวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบภาวะผู้นำตามแนวความคิดของโรเบิร์ต เอฟ. โมเซอร์ (Robert F. Moser) ซึ่งอาศัยทฤษฎีพฤติกรรมทางสังคมขององค์การ ตามแนวคิดของเกทเซลส์ และกูบา (Getzels and Guba) ในการแบ่งภาวะผู้นำออกเป็น 3 แบบ ได้แก่
 - 2.1 ผู้นำที่ยึดสถาบันเป็นหลัก (Nomothetic Leadership Style)
 - 2.2 ผู้นำที่ยึดบุคคลเป็นหลัก (Idiographic Leadership Style)
 - 2.3 ผู้นำที่ยึดการประสานประโยชน์เป็นหลัก (Transactional Leadership Style)

3. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ดำรงตำแหน่งศึกษานิเทศก์อำเภอ ประจำอำเภอและกิ่งอำเภอ ในเขตการศึกษา 10

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 10 ได้ทราบถึงแบบภาวะผู้นำ ตามความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์อำเภอในเขตการศึกษา 10 ว่าเป็นอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขตนเองให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
2. เสนอแนะต่อสำนักงานศึกษานิเทศก์เขต เขตการศึกษา 10 และสำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษานิเทศก์ ในการแสวงหาวิธีการพัฒนาให้มีแบบภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ
3. เป็นแนวทางในการสร้างเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ที่จะดำรงตำแหน่งศึกษานิเทศก์อำเภอ

คำนิยามที่ใช้ในการวิจัย

ภาวะผู้นำ หมายถึง สภาพการปฏิบัติของบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือคนอื่น ๆ ในการปฏิบัติงานในทางที่ดี โดยกลุ่มช่วยกันกำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยงานขึ้น ผู้นำเป็นคนที่สามารถจูงใจให้บุคคลร่วมมือในการปฏิบัติงานได้รับความศรัทธาและความ เชื่อถือจากผู้ร่วมงาน

แบบภาวะผู้นำ หมายถึง ภาวะผู้นำ 3 แบบ คือ

1. ผู้นำที่ยึดสถาบันเป็นหลัก (Nomothetic Leadership Style) ผู้นำประเภทนี้ยึดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของสถาบันเป็นหลัก จนบางครั้งผู้ปฏิบัติงานจะต้องเสียสละ เวลา ความสุขส่วนตัวจนเกินไป เพื่อให้งานสำเร็จ โดยที่ตัวเองประสบกับความทุกข์ยากอย่างไรไม่คำนึงถึง ทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความท้อแท้และขวัญการปฏิบัติงานไม่มี งานอาจล้มเหลวได้
2. ผู้นำที่ยึดบุคคลเป็นหลัก (Idiographic Leadership Style) ผู้นำประเภทนี้จะปล่อยปละละเลยกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และเป้าหมาย เพียงแต่จะทำให้บุคลากรทำงานด้วยความสุขสบาย และตามใจ จนทำให้งานล้มเหลวได้ ผู้ใต้บังคับบัญชาจะประพฤติด้อย่างไรก็ไม่ว่าเพราะเกรงใจ และต้องการความเป็นมิตรอยู่เรื่อยไปโดยไม่คำนึงถึงงาน

3. ผู้นำที่ยึดการประสานประโยชน์เป็นหลัก (Transactional Leadership Style) ผู้นำประเภทนี้มองการประสานประโยชน์ของสถาบันและของบุคคลเป็นหลักโดยพยายามให้บุคลากรทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ในเวลาเดียวกันก็ให้มีสิ่งตอบแทนบ้างตามความยุติธรรม และเหมาะสม โดยบุคลากรเองมีความพอใจในการทำงานด้วยประโยชน์จะเกิดขึ้นกับทั้งสถาบันและบุคลากรในการทำงาน ผู้นำประเภทนี้นับว่าเป็นประเภทที่ดียัง

ศึกษาธิการอำเภอ หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งและปฏิบัติหน้าที่ศึกษาธิการอำเภอ ประจำอำเภอและกิ่งอำเภอ .

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ประชากรคือศึกษาธิการอำเภอ เขตการศึกษา 10

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ศึกษาธิการอำเภอในเขตการศึกษา 10 ปี พ.ศ. 2532 ทุกอำเภอ รวม 87 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้ปรับปรุงจากแบบสอบถามของ นายกษานต์ วณิชชานนท์ ซึ่งเหมาะสมกับภาวะผู้นำของศึกษาธิการอำเภอ ประกอบด้วย 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำของศึกษาธิการอำเภอ ลักษณะของแบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ส่งและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเองในบางส่วน และบางส่วนได้อาศัย

บุคลากรของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแต่ละจังหวัดในการจัดส่ง จัดเก็บ และส่งถึงผู้วิจัย
ทางไปรษณีย์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

4.1 ข้อมูลส่วนตัวของศึกษาธิการอำเภอวิเคราะห์โดยการหาความถี่ และค่า
ร้อยละ แล้วเสนอเป็นตารางและความเรียง

4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการอำเภอ วิเคราะห์โดยหา
ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยการกำหนดคะแนนดังต่อไปนี้

คะแนน 0 หมายความว่า พฤติกรรมหรือแบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการ
อำเภอไม่มีปรากฏให้เห็น

คะแนน 1 หมายความว่า พฤติกรรมหรือแบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการ
อำเภอที่แสดงออกมาปรากฏให้เห็นน้อยที่สุด
หรือไม่บ่อยนัก

คะแนน 2 หมายความว่า พฤติกรรมหรือแบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการ
อำเภอที่แสดงออกมาให้เห็นน้อยหรือไม่บ่อย

คะแนน 3 หมายความว่า พฤติกรรมหรือแบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการ
อำเภอที่แสดงออกมาปรากฏให้เห็นมาก
หรือบ่อย

คะแนน 4 หมายความว่า พฤติกรรมหรือแบบภาวะผู้นำของศึกษาธิการ
อำเภอที่แสดงออกมาปรากฏให้เห็นมากที่สุด
หรือบ่อยที่สุด

ลำดับขั้นการเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิจัย ตามลำดับดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ประโยชน์ของการวิจัย คำนิยามที่ใช้ในการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย และลำดับขั้นในการเสนอรายงานการวิจัย

บทที่ 2 วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นมาและบทบาทหน้าที่ของศึกษาธิการอำเภอ ความหมายของภาวะผู้นำ ความหมายของผู้นำ บทบาทหน้าที่ของผู้นำ คุณลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำ ทฤษฎีผู้นำ และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างแบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับในแบบสอบถาม และเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียงอธิบาย และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม แสดงรายชื่อหนังสือและเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการวิจัย

ภาคผนวก ประกอบด้วยแบบสอบถามเพื่อการวิจัย การหาค่าอำนาจจำแนก และค่าความเที่ยงของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย รายชื่อจังหวัด อำเภอ และกิ่งอำเภอ ในเขตการศึกษา 10 ประเวศผู้วิจัย